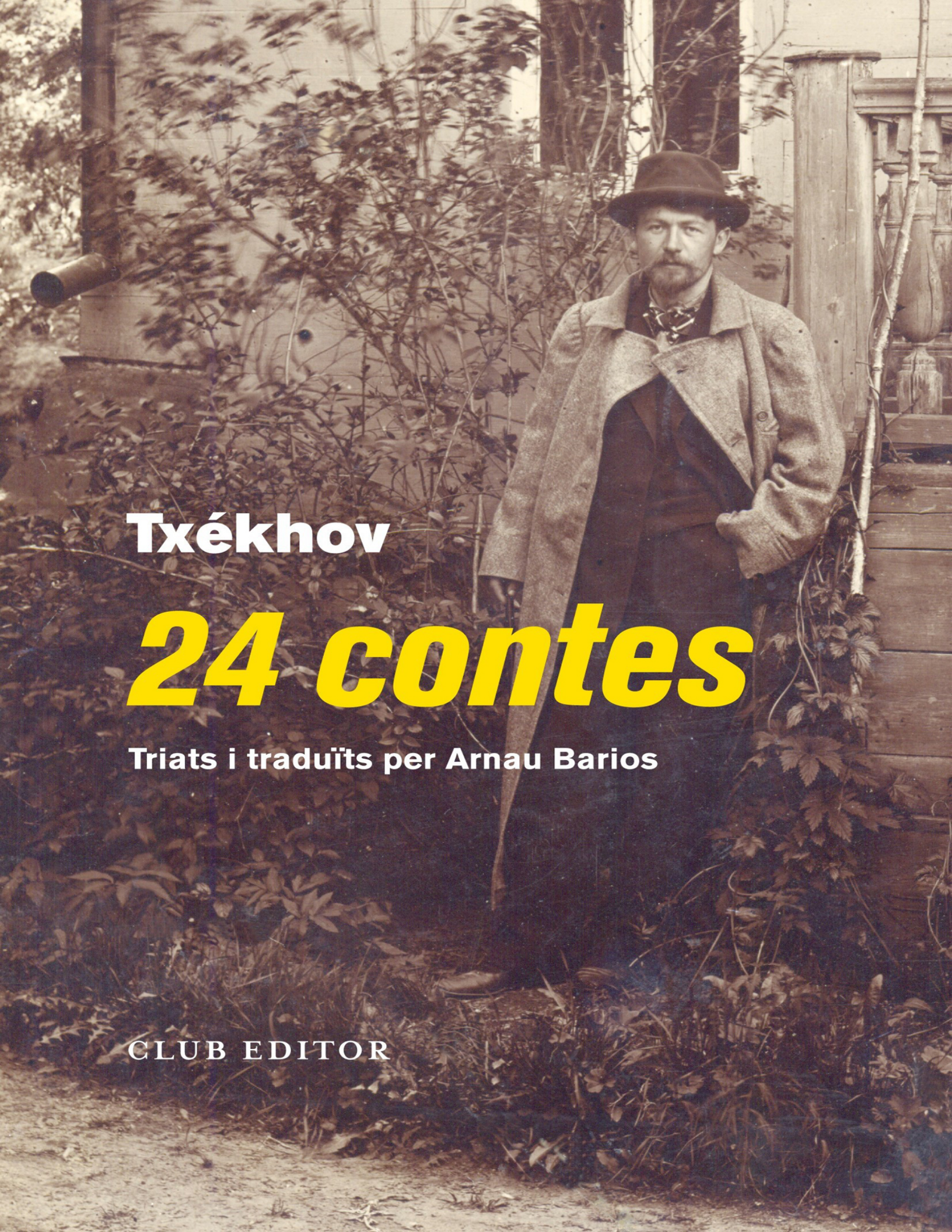

Txékhov

24 contes

Triats i traduïts per Arnau Barrios

CLUB EDITOR

Anton Txékhov

24 contes

*triats i traduïts
per Arnau Barios*

CLUB EDITOR
BARCELONA

24 contes

1a edició catalana: novembre de 2021

Гриша, Знакомый мужчина, Ванька, Верочка, Счастье, Гусев, Попрыгунья, Страх, Черный монах, Студент, Учитель словесности, Анна на шее, Дом с мезонином, Мужики, На подводе, Ионыч, Человек в футляре, Крыжовник, О любви, Случай из практики, Душечка, По делам службы, Дама с собачкой, Архиерей

© 2021, Arnau Barios, per la traducció

© 2021, Club Editor 1959, S.L.U., per l'edició

C. Coves d'en Cimany, 2 – 08032 Barcelona

www.clubeditor.cat – info@clubeditor.cat

Dibuix de la guarda: Alejandro Dardik

Disseny de col·lecció: Àngel Uzquiano

Correcció: Maria Bohigas, Maria Arboç Terrades

ISBN: 978-84-7329-313-6

Amb el suport de:

Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura

Aquesta traducció ha rebut un ajut de l'Institut per la Traducció Literària (ИНСТИТУТ перевода) de Rússia.

La fotografia de Txékhov que reproduïm a la coberta ens ha estat cedida gentilmente pel Museu estatal d'història de la literatura russa V. I. Dahl.

Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només es pot realitzar amb el permís dels seus titulars, a part de les excepcions previstes per la llei. Adreceu-vos a cedro si necessiteu fotocopiar-ne o escanejar-ne fragments.

TAULA

El Grixà
Un conegut
El Vanka
La Vérotxka
La bona fortuna
El Gússev
La belluguet
Por
El monjo negre
L'estudiant
Un professor de literatura
Una Anna al coll
Casa amb mansarda
Camperols
A dalt del carro
El Iónitx
L'home estotjat
L'agrassó
De l'amor
Un cas de pràctiques
Videta
Estant de servei

La senyora del gosset
El bisbe

I
El Grixà
(1886)

El Grixà, un nen petit i grassó que va néixer fa dos anys i vuit mesos, passeja amb la mainadera pel bulevard. Porta una bateta llarga de cotó, bufanda, una gran gorra amb una borla de pelfa i xancles calents. Té calor, s'ofega i només li cal que el sol d'abril, ara que surt d'entre els núvols, li vingui als ulls i que les parpelles li piquin.

Tota la seva figura, maldestra, tímida, camina amb inseguretat, manifestant un desconcert extrem.

Fins ara, l'únic món que coneixia el Grixà era quadrangular: en un racó hi havia el llit, en un altre el bagul de la mainadera, al tercer una cadira i al quart el llum que cremava. Si espiaves sota el llit, veies una nina amb el braç trencat i un tamborí, i si miraves darrere el bagul de la mainadera, tot de coses diferents: rodets de fil, papers, una capsà sense tapa i un pallasso fet malbé. En aquest món, a més de la mainadera i el Grixà, sovint hi són la mama i el gat. La mama s'assembla a la nina i el gat s'assembla a l'abric de pell del papa, però l'abric no té ulls ni cua. Per la porta es passa d'aquell món que anomenen "quarto del nen" a un espai on dinen i prenen el te. Aquí hi ha la cadireta del Grixà, al capdamunt d'unes potes altes, i el rellotge de paret, que existeix tan sols per bellugar-se d'una banda a l'altra i fer soroll. Del menjador vas a una habitació amb butaques vermelles. A la catifa d'aquí hi ha una taca fosca que encara ara és motiu perquè renyin el Grixà amb el dit. Després d'aquesta habitació en ve una altra on no deixen entrar i on es veu de tant en tant el papa: personatge enigmàtic en grau superlatiu! La mainadera i la mama són comprensibles, vesteixen el Grixà,

li donen menjar i el fiquen al llit a dormir, però per què existeix el papa, no se sap. Després hi ha un altre personatge enigmàtic: la tieta, la que li va regalar el tamborí. Ara apareix, ara desapareix. Quan desapareix, ¿on se'n va? El Grixà més d'un cop ha guaitat sota el llit, sota el sofà i rere el bagul, però no hi era...

En aquest món nou, amb aquest sol que fa mal als ulls, hi ha tants papes, tantes mames i tietes, que no saps ni cap a qui córrer. Però el més estrany i absurd de tot són els cavalls. El Grixà els mira les potes que es mouen, no ho entén; es gira cap a la mainadera perquè li resolgui el dubte, i ella no diu res.

De sobte sent un estrèpit de passos, espantós... Pel bulevard, a pas de marxa, avança cap a ell una multitud de soldats amb cares roges i amb escombretes de banyera sota el braç. El Grixà es glaça de por i mira interrogativament la mainadera: ¿no és perillós? Però la mainadera no fuig corrent i no plora: vol dir que no ho és. El Grixà acompanya els soldats amb la mirada i ell també comença a marcar el pas.

Travessen el bulevard dos gats grossos que corren, tenen el morro llarg, la llengua que els penja enfora i la cua alçada. El Grixà pensa que ell també ha de córrer i ho fa, per atrapar els gats.

—Quiet aquí! —li crida la mainadera, caçant-lo per les espatlles—. ¿On anaves? ¿Qui t'ha donat permís per fer maleses?

Aquí hi ha una altra mainadera, asseguda, que aguanta un cossioli amb taronges. El Grixà li passa per la vora i sense dir res n'agafa una.

—Tu! ¿Com s'entén? —li crida la seva acompanyant, picant-li els dits i arrabassant-li la taronja—. Ai, beneit!

Ara al Grixà li encantaria collir aquest trosset de vidre que volta per terra i brilla igual que un llum, però té por que li tornin a picar els dits.

—Els meus respectes! —El Grixà sent de sobte, gairebé al costat mateix de l'orella, una veu forta, gruixuda, i troba un home alt i amb botons llunts.

Amb gran alegria del Grixà, aquest home ofereix el braç a la mainadera, se li atura al costat i comença a parlar-hi. El sol que brilla, el soroll dels carruatges, els cavalls, els botons llunts... aquestes coses el sorprenen

tant, per noves, i li fan tan poca por, que s'omple tot ell d'una sensació de plaer i es posa a riure.

—Nem, nem! —li diu a l'home dels botons llunts, estirant-li el faldó.

—¿On hem d'anar? —pregunta l'home.

—Nem! —insisteix el Grixà.

Té ganes de dir que no estaria malament anar a buscar també el papa, la mama i el gat, però el que li surt de la llengua no és ni de bon tros el que cal. Una estona després, la mainadera trenca per un carrer i fa passar el Grixà cap a un gran pati interior on encara hi ha neu. I l'home dels botons llunts els segueix. Van amb compte de no trepitjar aquells tous de neu i aquells bassals, després pugen per unes escales brutes i fosques fins a una habitació. Aquí hi ha molt de fum, se sent olor de carn cuïta i una dona fregeix mandonguilles a la vora d'una estufa. La cuinera i la mainadera es fan un petó i elles i l'home s'asseuen en un banc i comencen a parlar fluix. El Grixà, tot embolcallat, s'ofega i té una calor que no pot més.

“¿Per què deu passar, això?”, pensa, mentre observa al seu voltant. Veu un sostre fosc, una forqueta de forn amb dues banyes, l'estufa que el mira amb aquell forat gros, negre...

—Maaama! —s'exclama.

—Va, va, va! —cria la mainadera—. Espera't!

La cuinera posa a taula una ampolla, tres gotets i una empanada. Les dues dones i l'home dels botons llunts brinden i beuen unes quantes vegades, i l'home abraça ara la mainadera, ara la cuinera. I després tots tres comencen a cantar fluixet.

El Grixà estira la mà cap a l'empanada i n'hi donen un bocinet. Menja i veu la mainadera que està bevent... També li ve de gust beure.

—Meu! Nana, meu! —demana.

La cuinera li deixa prendre un glopet del seu got. Esbatana els ulls, s'arrufa tot, tus i després s'està molta estona fent anar els bracets mentre la cuinera se'l mira iriu.

Quan tornen a casa, el Grixà es posa a explicar-los a la mama, a les parets i al llit on ha estat i què ha vist. No parla tant amb la llengua com

amb la cara i els gestos. Ensenya com brilla el sol, com corren els cavalls, com el mira l'estufa esfereïdora i com beu la cuinera...

A la nit no es pot adormir de cap manera. Soldats amb escombretes, gats llargs, cavalls, aquell trosset de vidre, el cossi de les taronges, els botons lluent... tot això se li ha barrejat en una massa que li prem el cervell. Es gira d'un costat a l'altre, xerra en veu alta i al final, sobreexcitat, arrenca a plorar.

—Però si tens febre! —diu la mama, tocant-li el front amb el palmell—. ¿Com t'ha vingut?

—Estufa! —plora el Grixà—. Marxa, estufa!

—Has degut menjar massa, tu... —decideix la mama.

I el Grixà, desbordat per les impressions d'aquella nova vida que acaba de conèixer, rep de la mare una cullerada d'oli de ricí.

II

Un conegut

(1886)

La bellíssima Wanda, o —tal com deia el passaport— la ciutadana honorària Nastàssia Kanàvkina, es va veure, quan van donar-li l'alta a l'hospital, en una situació que no havia conegut mai: sense sostre i sense ni cinc. ¿I ara què?

Primer que res, va anar a la casa de préstecs a empenyorar un anell amb una turquesa, la seva única joia. Li van donar un ruble per l'anell, però... ¿què podia comprar, amb un ruble? No li arribava ni per una jaqueteta curta com es duïen ara, ni per un barret alt, ni per unes sabates verd bronze, i sense aquestes coses ella se sentia com si anés despullada. Li semblava que ja no la gent, sinó els cavalls i els gossos i tot se la miraven i es mofaven d'aquell vestidet tan senzill. El que la capficava era el vestit; la qüestió del menjar i el dormir no li feia passar gens d'ànsia.

“Tant de bo em trobés algun conegut —pensava—. Li demanaria diners... No n'hi ha cap que em pugui dir que no, perquè...”

Però no se'n trobava cap, de conegut. Seria fàcil de trobar-ne al vespre, al Renaissance, però el Renaissance era un local on no et deixaven entrar sense barret, ni amb aquest vestidet tan senzill. ¿Què faria? Després d'una llarga estona d'angúnia, quan ja va estar tipa de caminar i seure i pensar, la Wanda va decidir valdre's de l'últim recurs: anar a veure algun conegut directament a casa seva i demanar-li diners.

“¿A qui podria visitar? —reflexionava—. El Mixa no: un home de família... El vell pèl-roig ara és a la feina...”

La Wanda es va recordar del Finkel, el dentista, jueu convers, que li havia regalat, feia cosa de tres mesos, un braçalet, i a qui una vegada, sopant al Club Alemany, havia buidat un got de cervesa al cap. Es va alegrar molt d'haver-se recordat d'aquest Finkel.

“Ell segur que afluixarà, l'important és que l'enxampi a casa... — pensava mentre s'hi dirigia—. Si no afluixa ja es pot preparar: li trencaré tots els llums del pis.”

Quan s'acostava a la consulta del dentista ja tenia a punt el pla: córrer escales amunt, entrar amb grans riallades i exigir-li vint-i-cinc rubles... Però en el moment de trucar al timbre tot el pla li va fugir del cap. De sobte, la Wanda va començar a acovardir-se i a posar-se nerviosa, cosa que abans no li passava mai. Era agosarada i insolent amb els borratxos; ara, en canvi, amb aquell vestidet qualsevol, fent el paper d'una sol·licitant qualsevol a qui poden no rebre, va sentir-se tímida i humiliada. Li va agafar vergonya, va tenir por.

“Potser ja no s'enrecorda de mi... —pensava, sense atrevir-se a trucar—. ¿I com me li puc presentar, amb aquest vestit? Igual que una captaire o una menestraleta...”

Va trucar, indecisa.

Es van sentir passos rere la porta. Era el conserge.

—¿El doctor és a casa? —va preguntar la Wanda.

Ara li hauria estat més agradable que li diguessin que no, però el conserge, en lloc de respondre, la va fer passar a l'entrada i la va ajudar a treure's l'abric. Les escales li van semblar luxoses, imponents, i el que més li va cridar l'atenció de tot aquell luxe va ser un mirall enorme on veia reflectida una esparracada sense barret alt, sense cap jaqueteta curta i sense sabates verd bronze. I va trobar estrany que precisament llavors, mal vestida, amb aspecte de cosidora o bugadera, li haguessin aparegut aquells escrúpols i no li quedés gens d'insolència ni gosadia, i en els seus pensaments ja no es deia a si mateixa Wanda, sinó Nàstia Kanàvkina, com abans...

—Endavant —va dir la criada, acompanyant-la a la consulta—. Ara vindrà el doctor. Segui.

La Wanda es va deixar caure en una butaca tova.

“Així mateix l’hi diré: que em deixi diners! —pensava—. No hi ha res d’indecent, al final és un conegut meu. La criada, això sí, se n’hauria d’anar. Fa com a cosa, davant d’ella... ¿Es pot saber què hi fa, aquí dreta?”

Uns cinc minuts més tard es va obrir la porta i va entrar el Finkel, un convers alt i morenot, galtoplè i d’ulls sortits. Les galtes, els ulls, la panxa, aquelles cuixes grosses... tot ell fartanera, repugnància, mal humor. Quan era al Renaissance o al Club Alemany solia anar contentet, no s’estava de res a l’hora de convidar les dones i encaixava amb paciència les males passades que li feien (quan la Wanda li va abocar la cervesa al cap, per exemple, es va limitar a somriure i a renyar-la amb el dit); ara, per contra, tenia un posat sorrut i somnolent, mirava amb urc, amb fredor, com un superior, mastegant el que tenia a la boca.

—¿Què demana? —va preguntar sense mirar la Wanda.

Ella va donar un cop d’ull a la cara seriosa de la criada, després a la figura ben alimentada del Finkel, que pel que es veia no l’havia reconegut, i es va ruboritzar...

—¿Què demana? —va repetir el dentista, ja irritat.

—Em... em fan mal els queixals —va murmurar la Wanda.

—Ahà. ¿Quin queixal? ¿On?

La Wanda va recordar que tenia un queixal corcat.

—A baix, a la dreta... —va dir.

—Hm...! Obri la boca.

El Finkel va arrufar el nas, va aguantar-se la respiració i es va posar a inspeccionar aquell queixal dolent.

—¿Fa mal? —va preguntar, furgant-li el queixal amb una espècie de ferret.

—Sí... —va mentir la Wanda.

“Li hauria de fer memòria —pensava— i segur que em coneixeria... Però... la criada! ¿Què hi fa, aquí dreta?”

De sobte el Finkel li va deixar anar, de dret a la boca, un gran esbufec, com una locomotora, i va dir:

—No li recomeno que se'l faci empastar... Aquest quixal igualment ja no li servirà de re.

Després de furgar-li una mica més el queixal i d'empastifar-li els llavis i les genives amb els dits bruts de tabac, el Finkel va tornar a aguantar-se la respiració i li va introduir a la boca una cosa freda... La Wanda va notar una fiblada terrible, va cridar i es va arrapar al braç del Finkel.

—No és re, no és re... —rondinava ell—. No se m'espanti... Ja no li hauria fet cap profit, aquest quixal. Hem de ser valents.

Uns dits bruts de tabac i de sang li van acostar als ulls la dent arrencada, la criada se li va atansar i li va posar una tassa a prop de la boca.

—A casa glopegi aigua freda —va dir el Finkel—, per estroncar la sang...

Se li havia plantificat al davant amb el gest d'algú que espera que se'n vagin tots d'una vegada i el deixin en pau.

—Adeu... —va dir la Wanda, girant-se cap a la porta.

—Hm...! ¿I qui em pagarà la feina? —va preguntar el Finkel amb veu riolera.

—Ai, sí... —va caure-hi la Wanda. Es va tornar vermella i va donar al dentista el ruble que havia obtingut d'empenyorar l'anell de la turquesa.

En sortir al carrer encara es va sentir més avergonyida que abans, però el que l'avergonyia ara ja no era la misèria. Ja no se n'adonava, que no tenia un barret alt ni una jaqueteta curta. Caminava pel carrer escopint sang, i en cada escopinada vermella hi veia la mala vida, les dificultats, els insults que havia suportat i que suportaria, demà, al cap d'una setmana, d'un any... tota la vida, fins a la mort...

—Quina por! —xiuxiuejava—. Quin horror, Déu meu!

Així i tot, l'endemà ja era al Renaissance balla que ballaràs. Estrenava un barret roig, molt ample, una jaqueteta curta i unes sabates verd bronze. L'havia convidat a sopar un mercader jove que venia de Kazan.

III
El Vanka
(1886)

El Vanka Júkov, un nen de nou anys que feia tres mesos que havien deixat a càrrec del sabater Aliakhin perquè aprengué l'ofici, la nit de Nadal no era al llit dormint. Va esperar que els amos i els aprenents se n'anessin a missa, va treure de l'armari de l'amo una ampolleta de tinta i una ploma amb el tremp rovellat i, allisant-se al davant un full de paper rebregat, es va posar a escriure. Abans de dibuixar la primera lletra va girar uns quants cops la vista, atemorit, cap a les portes i les finestres, va mirar de cua d'ull la icona, fosca, cenyida per llargs prestatges plens de formes de sabata, i se li va nuar un sospir a la gola. El paper estava estès damunt d'un banc, ell hi era enfront, de genolls.

“Estimat avi, Konstantín Makàritx! —va escriure—. T'escric una carta. Us felicito el Nadal i et desitjo que Nostre Senyor t'envii tot de coses bones. No tinc ni el pare ni la mama i només em quedes tu sol.”

El Vanka va dirigir els ulls a la negror de la finestra, on el reflex de la seva espelma feia pampallugues, i li va venir una imatge clara del seu avi, el Konstantín Makàritx, que treballava de vigilant nocturn a la finca dels Jivariov. Era un vell d'uns seixanta-cinc anys, petitó, secardí, però extraordinàriament vivaç i eixerit, sempre amb la cara enriolada i els ulls ebris. De dia dormia a la cuina del servei o armava xivarri amb les cuineres; de nit, abrigat amb un gec ample, anava fent la ronda pels voltants de la finca i picava amb el seu sonall. El seguien, capbaixos, la vella Castanyeta i l'Anguila, un quisso que havien batejat així perquè era de pèl negre i llargarut de cos com una mostela. L'Anguila, encara que fos d'allò més

obedient i manyac i que es mirés amb la mateixa tendresa coneguts i forasters, no tenia bona fama. Sota aquella obediència i aquella resignació s'hi amagava l'astúcia més jesuítica. Cap altra bèstia feia tan bé com ell allò d'esquitllar-se per sota, quan menys t'ho esperaves, i clavar-te mossegada al taló, o esmunyir-se al celler, o furtar-li un pollastre a un pagès. Més d'un cop l'havien deixat coix de les potes del darrere, l'havien penjat un parell de vegades, cada setmana el baldaven a pallisses, però ell se'n sortia sempre.

Ara l'avi deu ser a la vora de la portalada, dret, mig enlluernat per les finestres il·luminades, vermelles, de l'església del poble, fent sonar els talons de les botes i armant xivarri amb la gent del servei. Porta el sonall penjat a la faixa. Pica de mans, s'arrup de fred i, amb rialletes de vell, pessiga ara la minyona, ara la cuinera.

—¿Una miconda de rapè? —diu, parant la tabaquera a les dones.

Elles ensumen i esternuden. L'avi es posa d'un bon humor indescriptible, es fa un bon tip de riure i exclama:

—Apa-li! Aquí ho teniu!

També fan ensumar rapè als gossos. La Castanyeta esternuda, remena el morro i es retira ofesa. L'Anguila no esternuda, és obedient i només mou la cua. I fa un temps meravellós, un aire serè, transparent, net. És negra nit però es pot veure el poble sencer, amb les teulades emblanquides i les bafarades de fum que s'enfilen de les xemeneies, els arbres argentats de gebre, els munts de neu. Hi ha un centelleig d'estrelles esbarriades per tot el cel i la Via Làctia destaca amb tanta nitidesa que sembla que abans de la festa l'hagin rentat i fregat amb neu...

El Vanka va sospirar, va sucra la ploma i va continuar:

“I ahir em va tocar el rebre. L'amo em va treure al pati estirant-me pels cabells i em va amidar l'esquena a cops de tirapeu perquè gronxava al bressol la criatureta que tenen i em vaig adormir sense voler. I aquesta setmana la mestressa em va manar que escatés un areng i jo vaig començar per la part de la cua, i ella va agafar l'areng i per la part del cap es va posar a refregar-me'l pels morros. Els altres aprenents se'm rifen: em fan anar a la taverna a buscar vodka i m'obliguen a robar els cogombres dels amos, i l'amo em pega amb el primer que troba. I després no tinc menjar. Em

donen pa al dematí, farinetes per dinar i a la nit pa un altre cop, mentre que de te o de sopes calentes només n'endrapen ells, els amos. I em fan dormir a l'entrada, i quan la seva criatureta plora, jo no dormo gens i gronxo el bressol. Avi, avi estimat, fes-me aquest favor per l'amor de Déu, vine a recollir-me, porta'm a casa, al poble, que jo ja no puc més... T'ho demano de genolls, resaré sempre per tu, emporta-te'm d'aquí, que si no em moriré..."

El Vanka va fer una ganyota amb la boca, es va fregar els ulls amb el puny tot ennegrit de tinta i se li va escapar un sanglot.

"Et trinxaré el tabac —va continuar—. Resaré. Si no, pica'm el crostó tant com calgui. I si penses que no puc fer cap feina, li demanaré per caritat a l'administrador que em deixi enllustrar-li les botes o me n'aniré de rabadà al lloc del Fedka. Avi estimat, ja no puc més, m'hi moriré, aquí. Volia fugir al poble a peu, però no tinc botes i em fa por l'hivern. Quan sigui gran, com que ara m'ajudes, et donaré menjar i no deixaré que et faci mal ningú i, si et mors, resaré pel repòs de la teva ànima igual que per la mama Pelagueia.

"I Moscou és una ciutat gran. Hi ha tot de cases de senyors i molts cavalls, però d'ovelles no n'hi ha, i els gossos no són perillosos. Aquí els nens no van per les cases cantant nadales i al cor de l'església no hi deixen entrar ningú, i un cop vaig veure al vidre d'una botiga uns hams que es venien amb la llinya posada, per tota mena de peixos, uns hams molt bons, i n'hi havia un que hauria aguantat un silur gegant. He vist botigues amb escopetes com les que tenen els senyors, que cada una potser val cent rubles... I a les carnisseries hi ha galls, grèvols, llebres, però els dependents que hi treballen no diuen on els han caçat.

"Avi estimat, quan els senyors facin la festa de Nadal i donin confits, agafa'm una nou daurada d'aquelles que pengen a l'arbre i amaga-la a la capseta verda. Demana-la a la senyora Olga Ignàtiévna, digue-li que és pel Vanka."

El Vanka va deixar anar un sospir escanyat i un altre cop va clavar els ulls a la finestra. Va recordar que l'avi sempre anava al bosc a buscar l'avet pels senyors i se l'enduia a ell, al net. Que bé que s'ho passaven! L'avi clacava, la gelada feia un clac-clac com el de l'avi, i sentint-ho el Vanka es posava a

imitar-los. Abans de tallar l'arbre, l'avi es fumava una pipa i ensumava rapè una bona estona, i es reia del Vanka, que es pelava de fred... Els avets joves, recoberts de gebre, esperaven drets, immòbils, quin d'ells cauria. No se sap d'on, apareixia una llebre volant pels munts de neu com una sageta... L'avi no es podia estar de cridar-li:

—Aquí, aquí, aquí!... Ai, l'endimoniada! Cuacurta!

Un cop tallat, l'avi duia l'avet fins a casa dels senyors, i allà el guarnien... La qui més ganes hi posava era la senyoreta Olga Ignàtiévna, la preferida del Vanka. Mentre va viure sa mare, la Pelagueia, i va servir de minyona a cals senyors, la senyoreta Olga Ignàtiévna donava caramels al menut, i per passar l'estona li va ensenyar a llegir, a escriure, a comptar fins a cent i a ballar la quadrilla i tot. Quan la Pelagueia va morir, el Vanka, orfe, va haver d'instal·lar-se a la cuina amb l'avi, i de la cuina a Moscou, amb el sabater Aliakhin...

“Vine a recollir-me, avi estimat —va seguir el Vanka—. T'ho demano per Déu, treu-me d'aquí. Tingues aquesta bondat amb mi, un pobre orfe, perquè m'atacona tothom i tinc una gana que no puc més i estic tan enyorat que no paro de plorar. I l'amo, no fa gaire, em va clavar un cop al cap amb una forma de sabata que em va fer caure i vaig perdre el coneixement. Estic desesperat, faig una vida pitjor que la d'un gos... Records de part meva a l'Aliona, al Iegorka el borni i al cotxer, però tu no donis el meu acordió a ningú. El teu net que t'estima, Ivan Júkov, avi sisplau vine.”

El Vanka va plegar en quatre el full, escrit de dalt a baix, i el va ficar en un sobre que s'havia comprat per un copec el dia abans. Va pensar-s'ho una mica, va sucra la ploma i va escriure l'adreça:

“Al poble de l'avi.”

Tot seguit es va gratar, va rumiar-hi i va afegir: “A l'avi Konstantín Makàritx.” Satisfet que l'haguessin deixat escriure en pau, es va posar la gorra i, sense l'abric, en cos de camisa i prou, va sortir al carrer...

Els dependents de la carnisseria, a qui ahir havia fet tot de preguntes, li havien explicat que les cartes es ficaven a les bústies de correus, i que d'allà les repartien per tot el món en unes troiques postals que conduïen uns

homes borratxos i que dringaven amb unes campanetes. El Vanka va córrer fins a la primera bústia i va deixar caure la carta, tan valuosa, al forat...

Al cap d'una hora, bressolat amb dolces esperances, el Vanka dormia profundament... Somiava en una estufa. L'avi hi seia al damunt, descalç, amb les cames que li penjaven, i llegia la carta a les cuineres. L'Anguila voltava a prop de l'estufa i movia la cua...

IV
La Vérotxka
(1887)

L'Ivan Alekséitx Ógnev recorda com, aquella nit d'agost, la porta de vidre va dringar quan l'obria per sortir a la terrassa. Duia un macfarlan prim i un barret de palla d'ala ampla, el mateix barret que ara volta empolegat per allà sota el llit, amb les botes de muntar a cavall. En una mà hi tenia un gruixut lligall de llibres i a l'altra el bastó nuós.

Des de dins, a l'altre cantó del llindar, li feia llum l'amo de casa, el Kuznetsov, un vell calb amb una llarga barba canuda i una jaqueta de piqué blanca com la neu. El vell feia un somriure benigne i anava movent el cap.

—Adeu-siau, mestre! —li va cridar l'Ógnev.

El Kuznetsov va deixar el fanal a taula i també va sortir a la terrassa. Dues ombres llargues i estretes van baixar la graonada fins a les flors, trontollant, i van apuntalar el cap contra els troncs dels til·lers.

—Adeu-siau, i gràcies un cop més, bon home! —va dir l'Ivan Alekséitx—. Gràcies per la bona rebuda, per totes les atencions, per l'estima... No l'oblidaré mai de la vida, la seva hospitalitat. Vostè és una bona persona, la seva filla també, aquí tothom és bo, alegre, amable... He anat a topar una gent tan esplèndida que no sé ni com dir-ho!

L'excés d'emoció, i els efectes de l'aiguardent que acabava de prendre, feien parlar l'Ógnev amb cantarella de seminarista, i de tan entendrit expressava el que sentia no amb paraules, sinó aclucant i obrint els ulls i sacsejant les espatlles. El Kuznetsov, també una mica begut i entendrit, es va allargar cap al jove i li va fer un petó.

—M'he acostumat a vostès com un cadell! —continuava l'Ógnev—. He vingut gairebé cada dia a ficar el nas a casa seva, m'hi he quedat a dormir potser deu cops i hi he begut tant d'aiguardent que no vull ni pensar-hi. I gràcies, sobretot, Gavriïl Petróvitx, per la seva col·laboració i ajuda. Sense vostè, les meves estadístiques i jo hauríem estat patollant per aquí fins a l'octubre. Així mateix ho afegiré al pròleg: “Em veig en el deure de manifestar la meua gratitud al president de l'administració local del districte d'N. per la seva amable col·laboració.” Quin gran futur que té l'estadística! Doni-li els més sentits records a la Vera Gavrílovna de part meua i digui als metges, als dos jutges d'instrucció i al secretari que sempre més recordaré la seva ajuda! I ara, mestre, abracem-nos i demnos el darrer bes.

L'Ógnev, bastant tocat, va fer un altre petó al vell i va començar a baixar les escales. Al darrer graó es va girar i va dir:

—¿Ens tornarem a veure?

—Qui sap! —va respondre el vell—. Segurament mai més!

—És veritat! Vostè a Petersburg no hi posaria els peus ni que el paguessin, i jo a aquest districte és difícil que hi torni. Doncs apa, adeu-siau!

—Els llibres podia deixar-los, home! —li cridava a l'esquena el Kuznetsov—. Ja són ganes de carregar pes! Li hauria enviat algú que els hi portés demà.

Però l'Ógnev s'allunyava de pressa i ja no el sentia. Per dins, escalfat pel beure, hi notava alegria, caliu, també tristesa... Caminava i pensava que són coses que passen, això de trobar-se bona gent, i que és una llàstima que d'aquestes trobades no en quedin sinó records. De vegades veus un esbart de grues que vola al lluny, l'oratjol tranquil te'n porta els crits queixosos, exaltats, i al cap de no res, per més a fons que observis l'horitzó blau, ja no hi detectes cap d'aquells puntets, ja no sents res: de la mateixa manera, la gent, amb les seves cares i paraules, apareix a la vida i s'enfonsa en el nostre passat, i no deixa sinó unes marques insignificants a la memòria. Com que vivia des de la primavera al districte d'N. i havia visitat gairebé cada dia els Kuznetsov, tan amables, l'Ivan Alekséitx s'havia acostumat al vell, a la filla,

al servei com si fossin de la família; se sabia tota la casa fins als detalls més ínfims, la terrassa, on s'estava tan bé, els revolts dels camins pel bosc, les ombres dels arbres a la cuina i el bany; però, així que sortís per la porta del jardí, tot això es convertiria en record i perdria per sempre el seu sentit real, i al cap d'un any o dos totes aquestes imatges estimades s'esmorterien en la consciència fins a no diferenciar-se dels invents i figuracions de la fantasia.

“A la vida no hi ha res més important que les persones! —pensava l'Ógnev, entendrit, tot caminant cap a la porta del jardí—. No hi ha com les persones!”

A fora hi havia silenci i feia bo. Se sentia olor de reseda, tabac i heliotropi, la vegetació que encara no havia perdut la florida. L'espai entre els matolls i les soques dels arbres s'omplia d'una boirina esclarissada, suau, tota amarada de claror de lluna, i —l'Ógnev se'n recordaria molt de temps— aquells arrossegalls de boira com aparicions travessaven el camí l'un darrere l'altre, a poc a poc, però d'una manera que l'ull ho percebia. La lluna era alta, al dret del jardí, mentre que més avall unes clapes nebuloses, translúcides, es movien cap a llevant. Semblava que tot el món consistís en contorns negres i ombres blanques que vagaven, i l'Ógnev, contemplant la boira d'una nit d'agost potser per primera vegada a la vida, pensava que allò que veia no era la natura, sinó un decorat que havien volgut il·luminar amb bengales uns pirotècnics ineptes, amagats rere els matolls, que havien deixat anar, més que llum, fumeres blanques.

Quan l'Ógnev s'acostava a la porta del jardí, una ombra es va separar de la bardissa, que no era gaire alta, i el va venir a trobar:

—Vera Gavrílovna! —va alegrar-se ell—. ¿Era aquí? I jo que la buscava i la buscava, em volia acomiadar... Adeu-siau, me'n vaig!

—¿Tan aviat? Si només són les onze.

—Ja he de retirar! Tinc cinc verstes a peu i encara no he fet les maletes. Demà hi ha matines...

L'Ógnev tenia al davant la filla del Kuznetsov, la Vera, una noia de vint-i-un anys; com de costum, trista, vestida sense mirar-s'hi gaire, i interessant. Les noies somiadores que jeuen mandrosament i es passen dies sencers

llegint tot el que els cau a les mans, que s'avorreixen i estan tristes, no s'hi solen mirar gaire, en el vestir. A les que posseeixen bon gust i instint del bell, això de no mirar-s'hi vestint els dona una gràcia especial. L'Ógnev, quan més endavant recordaria la Vérotxka, tan bonica, no se la podria imaginar sense aquella jaqueteta que li venia ampla i li feia uns grans replecs a la cintura, o sense aquell rínxol al front que se li escapava de la cabellera recollida amunt, o sense aquell mocador vermell de llana que feia unes boletes peludes a les vores i que de nit li penjava tot pansit d'una espatlla, com una bandera quan no corre l'aire, i de dia s'arrossegava fet un manyoc pel rebedor, entre els barrets dels homes, o damunt del bagul del menjador, amb la gata dormint-hi a sobre tan tranquil·la. D'aquell mocador i d'aquells replecs de la jaqueteta te'n venia un aire de mandra i llibertat, de vida casolana, benigna. Potser perquè la Vera li agradava, l'Ógnev sabia llegir en cada botonet i cada detall de la seva roba alguna cosa càlida, acollidora, innocent, aquella cosa bona i poètica que és la que falta a les dones poc sinceres, fredes, privades del sentit del bell.

La Vérotxka tenia la figura ben feta, un perfil esvelt i una cabellera preciosa, que feia ondes. L'Ógnev, que no havia vist gaires dones a la seva vida, trobava que era una bellesa.

—Me'n vaig! —deia, acomiadant-se d'ella a la vora de la porta—. Tingui'm en bona estima! Gràcies per tot!

Igual que conversava amb el vell, amb la mateixa cantarella de seminarista, aclucant i obrint els ulls i sacsejant les espatlles, es va posar a agrair a la Vera l'hospitalitat, les atencions i el bon tracte.

—Cada dia, quan escrivia a la mare, li parlava de vostè —deia—. Que en seria de bonic el món si tots fossin com vostè i el seu papà! Una gent esplèndida, tota! Tothom senzill, amable i sincer.

—¿I ara on va? —va preguntar la Vera.

—A veure la mare, a Oriol. M'hi estaré un parell de setmanes i després ja cap a Petersburg, a la feina.

—¿I després?

—¿Després? Treballaré tot l'hivern, i a la primavera cap a alguna altra banda, algun districte, a recollir material. En fi, estigui boneta, que visqui

molts anys... Tingui'm en bona estima. No ens veurem més.

L'Ógnev es va inclinar i va besar-li la mà. Tot seguit, neguitós i sense dir res, es va posar bé el macfarlan, va agafar el lligall de llibres pel costat més còmode i, tallant el silenci, va dir:

—Quanta boira!

—Sí. ¿No s'ha descuidat pas res a casa nostra?

—¿Què m'hi he pogut descuidar? No, crec que res...

Per un moment, l'Ógnev va estar-se dret, en silenci, després va girar-se amb un gest maldestre cap a la porta i va sortir del jardí.

—Esperi! L'acompanyaré fins al nostre bosc —va dir la Vera, seguint-lo.

Van posar-se a caminar. Els arbres ja no feien obstacle i es veia el cel i la llunyania. Com si la cobrés un vel, tota la natura s'havia amagat sota un fumerol mat i translúcid i guaitava d'allà darrere, alegre, bella; la boira, més blanca i espessa, queia en una capa desigual al voltant de garberes i esbarzers, o travessava a flocs el camí, vagant arranada a terra, com si volgués evitar que per culpa seva no es pogués veure aquell espai immens. A través del fumerol, fins al bosc, es distingia el camí sencer, amb un regueró fosc a banda i banda i amb tot de matolls petits que hi havien crescut i que no deixaven que els arrossegalls de boira hi llisquessin. A mitja versta del jardí s'allargava una franja negra: el bosc dels Kuznetsov.

“¿Per què ha vingut? Després hauré de desfer tot el camí per acompanyar-la!”, va pensar l'Ógnev, però en veure el perfil de la Vera va somriure amb afecte i va dir:

—No em ve gens de gust marxar, amb aquest bon temps! Fa una nit com de novel·la: la lluna, el silenci... tot com toca. ¿Sap què, Vera Gavrílovna? Fa vint-i-nou anys que visc en aquest món i no he tingut mai cap història d'amor. En tota la vida ni una sola aventura romàntica, així que les cites, els passejos, els sospirs i els petons només els conec d'oïda. No és normal! A ciutat, tancat a l'habitació, no es nota, aquesta mancança, però aquí, a l'aire lliure, te'n sents molt... Sap greu i tot!

—¿I com és que ha anat així?

—No ho sé. Potser és que no he tingut mai temps, o potser és que no he trobat les dones que... De fet, no conec gaire gent, jo, no vaig enlloc.

Els dos joves van fer unes tres-centes passes sense dir-se res. L'Ógnev anava mirant els cabells i el mocador de la Vérotxka, i per dins li renaixien, un darrere l'altre, aquells dies de primavera i d'estiu. Aquells dies, lluny de la grisa habitació a Petersburg, entre els plaers de la natura, una feina que li agradava i les atencions que li tenia aquella bona gent, no havia ni notat com el crepuscle del vespre seguia el del matí, ni tampoc, augurant que l'estiu s'acabava, com deixaven de cantar primer els rossinyols, després les guatlles i una mica més tard els rasclons... El temps havia volat sense que se n'adonés, i això volia dir que havia viscut content i sense maldecaps... Va recordar, i ho va dir, que no havia tingut gens de ganes, ell que no era ric ni estava acostumat al tragí i a la gent, de venir a finals d'abril al districte d'N., on esperava fer una vida avorrida i solitària enmig de gent que no tindria cap interès per l'estadística, una ciència que ell trobava de les més destacades d'avui dia. Quan va arribar un matí d'abril a la capital del districte, una ciutat de mala mort, es va instal·lar a l'hostal del Riabukhin, ortodox de ritu antic, on per una misèria li llogaven un quarto lluminós i net, amb la condició que fumés al carrer. Després de descansar una estona, va preguntar pel president de l'administració local i se'n va anar de seguida a visitar el Gavriïl Petróvitx. Va haver de caminar quatre verstes, travessant prats esponerosos i arbredes joves. Sota els núvols, emplenant l'aire de refilets de plata, s'estremien les aloses; sobre els sembrats verds, les graules planaven amb un moviment d'ala solemne i greu.

—Senyor! —se sorprenia llavors l'Ógnev—. ¿Aquest aire el respiren sempre, aquí, o fa aquesta olor només avui, perquè he arribat jo?

Com que s'esperava una rebuda seca i expeditiva, va entrar a casa del Kuznetsov intimidat, mirant amb desconfiança i toquejant-se la barba. El vell al principi arrugava el front i no entenia quina falta els feia a aquell jove i a les seves estadístiques l'administració del districte, però quan li va haver explicat a bastament quin era el material de l'estadística i d'on es recollia, el Gavriïl Petróvitx es va engrescar i va començar a somriure i a ficar el nas als quaderns amb una curiositat infantil. Aquell mateix vespre l'Ivan Alekséïtx sopava a cals Kuznetsov, l'aiguardent li pujava al cap de seguida i veient les cares plàcides i els gestos lents dels seus nous coneguts se sentia per tot el

cos una peresa dolça, somnolenta, unes ganes de dormir, d'estirar els braços, de somriure. Ells se'l miraven amb bonhomia i li preguntaven si el pare i la mare eren vius, quants diners guanyava al mes, si anava gaire sovint al teatre...

L'Ógnev evocava aquells tombs pels termes de la comarca, els pícnic, la pesca, l'excursió que havien fet tots junts al convent, i l'abadessa Marfa, que havia regalat a cada un dels visitants un monederet de grans de vidre; evocava les discussions aferrissades, inacabables, tan russes, quan els que discuteixen, tirant capellans i picant a taula amb els punys, no s'entenen entre ells i s'interrompen, es contradiuen a cada frase sense adonar-se'n, canvien constantment de tema i, després de discutir dues o tres hores, esclaten a riure.

—Ves a saber per què vam discutir! De les rialles van venir les ploralles! ¿I recorda el dia que vam anar a cavall fins a Xestovo amb el metge? Quan vam topar aquell rodamon boig. Li vaig donar una moneda i ell va senyar-se tres cops i la va tirar al camp de sègol. Déu meu, m'enduc tants records que, si els pogués atapeir en una massa compacta, en sortiria un bon lingot d'or! No entenc per què hi ha gent intel·ligent i sensible que s'està anxovada a les ciutats en lloc de venir a viure en un lloc com aquest. ¿Que potser hi trobem més grandària i veritat que aquí, a l'avinguda Nevski i a tots aquells edificis enormes i humits? Francament, les nostres habitacions moblades, embotides de dalt a baix d'artistes, científics i periodistes, sempre m'han semblat un error.

A vint passes d'arribar al bosc, el camí salvava el rierol per un pont baix i estret, amb pilastres als cantons, on els Kuznetsov i els seus convidats feien parada durant el passeig del vespre. Des d'aquí, qui volgués podia jugar amb l'eco del bosc, i més endavant es veia el caminet fonent-se en un viarany negre.

—Ja som al pont! —va dir l'Ógnev—. Ara hem de desfer camí...

La Vera es va aturar i va recuperar l'alè.

—Seguem una mica —va dir ella, asseient-se en una de les pilastres—. Quan algú se'n va lluny, abans de dir-se adeu se sol seure una estona.

L'Ógnev se li va asseure a la vora, sobre el lligall de llibres, i va seguir parlant. La Vera respirava amb el panteix d'haver caminat i mirava a una altra banda, de manera que l'Ivan Alekséitx no li veia la cara.

—Potser ens retrobarem d'aquí a deu anys, o una cosa així —deia l'Ógnev—. ¿Com serem, llavors? Vostè serà una respectable mare de família, i jo l'autor d'un respectable recull d'estadístiques que no farà cap falta a ningú, gruixut com quaranta mil reculls. Ens retrobarem i recordarem el passat... Ara sentim el present, ens omple i ens commou, però llavors, quan ens retrobem, ja no recordarem el dia, el mes ni tan sols l'any d'aquell últim cop que ens vam veure en aquest pontet. Vostè potser canviarà... Escolti, ¿canviarà?

La Vera va tenir una esgarripança i es va girar de cara a ell.

—¿Què? —va preguntar.

—Li preguntava...

—Perdoni, no he sentit el que deia.

Només aquí l'Ógnev va notar que la Vera estava canviada. S'havia tornat pàl·lida, s'ofegava, i aquell tremolor de l'alè se li encomanava a les mans, als llavis, al cap, i de la cabellera recollida se li escapava no un sol rínxol, com de costum, sinó dos... Es notava que procurava no mirar-lo als ulls i s'arreglava el coll de la camisa com si li fes nosa per dissimular el neguit, es passava el mocador vermell d'una espatlla a l'altra...

—Em sembla que té fred —va dir l'Ógnev—. No és gaire bo per la salut, seure aquí amb aquesta boira. Som-hi, l'acompanyaré nach Hause.*

La Vera callava.

—¿Què té? —va dir l'Ivan Alekséitx amb un somriure—. No diu res, no em respon. ¿Que es troba malament? ¿O és que està enfadada, eh?

La Vera es va dur la mà a la galta que quedava del costat de l'Ógnev, va prémer amb força i va retirar-la a l'acte.

—Quina situació... És terrible... —va mormolar amb cara de sofriment—. Terrible!

—¿Per què terrible? —va preguntar l'Ógnev, encongint-se d'espatlles, sense dissimular la sorpresa—. ¿Què passa?

La Vera li va donar l'esquena, encara respirava amb dificultat i les espatlles li tremolaven. Va estar-se mig minut mirant el cel i va dir:

—He de parlar amb vostè, Ivan Alekséïtx.

—L'escolto.

—Potser li semblarà estrany... Se sorprendrà... Ja tant me fa, però...

L'Ógnev es va tornar a encongir d'espatlles i va disposar-se a escoltar.

—Doncs miri... —va començar la Vérotxka, decantant el cap i masegant amb els dits una boleta del mocador—. Veurà, el que li volia dir... Ho trobarà estrany i... estúpid... però és que... no puc més.

La veu de la Vera es va convertir en un balboteig confús que el plor va interrompre de cop. Es va cobrir la cara amb el mocador, va ajupir-se encara més i va plorar. Torbat, l'Ivan Alekséïtx va fer un estossecc estrany i, sense deixar de sorprendre's ni saber què dir o què fer, va mirar al seu voltant, indefens. Com que no estava avesat a plors i llàgrimes, a ell també li havia vingut una coïssor als ulls.

—I ara! —balbucejava, atordit—. Vera Gavrílovna, digui, ¿què li ha agafat? Petitona meva, ¿no està pas malalta? ¿O n'hi han fet alguna? Parli, que jo potser... daixò... la podré ajudar...

Quan, provant de consolar-la, es va permetre de retirar-li amb molt de compte les mans de la cara, ella li va somriure a través de les llàgrimes i va dir:

—Jo... l'estimo!

Aquestes paraules, simples, tan corrents, van ser dites també d'una manera simple i humana; l'Ógnev va fer-se enrere, tot torbat, es va posar dret i, després del torbament, li va venir por.

La melangia, el caliu, els ànims sentimentals que li havien inspirat el comiat i l'aiguardent van desaparèixer a l'instant, cedint el lloc a la sensació abrupta i desagradable d'estar incòmode. Com si se li hagués capgirat l'ànima, ara es mirava la Vera amb recel, i ella, que, en declarar-se-li, havia perdut la condició d'inaccessible que tant guarneix una dona, ara li semblava més baixeta, més senzilla, més a les fosques.

“¿Què és, això? —va dir-se, espantat—. Però si jo... ¿L'estimo o no? Que difícil!”

Ara que havia pronunciat el més important i el que costava més, ella respirava alleugerida, sense ofegar-se. També es va posar dreta i, mirant l'Ivan Alekséitx a la cara, va començar a parlar de pressa, amb ardor, sense aturall.

Així com una persona que ha patit un esglai no pot recordar, més tard, en quin ordre s'han escaigut els sorolls de la catàstrofe que l'ha estabornit, l'Ógnev no recorda les paraules de la Vera. Tan sols li venen records del que contenien, d'ella parlant i de la sensació que a ell li feia. Recorda aquella veu com a fosa, enronquida pels nervis, i una música extraordinària, unes entonacions apassionades. Plorant, rient, amb llàgrimes minúscules brillant-li a les pestanyes, li deia que li havia fet una gran impressió des dels primers dies de tractar-lo, que era un home original per la intel·ligència, pels ulls bons i intel·ligents, pels projectes i objectius que tenia a la vida; li deia que se n'havia enamorat amb un amor ple de passió, foll, profund, que a l'estiu, quan entrava a casa pel jardí i veia el seu macfarlan penjat al rebedor o sentia de lluny la seva veu, li agafava una fredoreta al cor, un pressentiment d'alegria; fins i tot les seves bromes més suades la feien riure, en cada xifra dels seus quaderns hi veia una troballa grandiosa, el seu bastó nuós li resultava més bell que els arbres.

El bosc, els arrossegalls de boira i els reguerons foscos a banda i banda del camí semblava que haguessin emmudit per escoltar-la, però a l'Ógnev li passava una cosa estranya, dolenta, per dins... Mentre se li declarava, la Vera estava preciosa, atraient, deia paraules boniques i apassionades; ell, en canvi, no sentia goig ni alegria de viure, com hauria volgut, sinó que es compadia de la Vera, amb el dolor i la llàstima de veure que, per culpa d'ell, una bona persona estava sofrint. Potser se li havia despertat el seny més estricte, o potser se li manifestava aquella infranquejable adhesió a l'objectivitat que fa tanta nosa a la gent; el cas és que trobava els entusiasmes i el patiment de la Vera embafadors, poc seriosos, i al mateix temps el sentiment se li indignava i li deia, rondinant, que tot el que veia i escoltava ara mateix, des del punt de vista de la natura i de la felicitat personal, era més seriós que cap estadística, llibre o veritat establerta... I